

Всі описані вище методи державного регулювання тісно взаємопов'язані між собою, оскільки в основі розробки будь-яких законодавчих актів чи адміністративних положень завжди лежать економічні закономірності, які держава прагне, або підсилити або нейтралізувати. І навпаки, для використання фінансово-кредитних важелів регулювання держава застосовує дії, які закріплені правовими нормами [9].

Державне регулювання страхової діяльності в Україні в сучасних умовах не забезпечує ефективну активізацію страхової діяльності. Тому при визначенні ефективності впливу держави на страхову діяльність в умовах перехідної економіки необхідно виявити ті причини, які зумовили наявну невірноважену ситуацію у страховій сфері, а також з'ясувати якісні відмінності в її розвитку порівняно з розвиненими країнами [8]. Основними такими причинами є: недовіра до страховиків; низька платоспроможність потенційних покупців страхових послуг; недостатній рівень кваліфікації кадрового складу страхового ринку; слабка маркетингова політика, зокрема недостатній обсяг реклами; низький рівень капіталізації страховиків; недосконалість відповідної нормативно-правової страхової бази; порушення чинного законодавства, зокрема застосування фінансових схем, де використовують страхування як інструмент податкової оптимізації; відсутність на ринку привабливих для страховиків інвестиційних інструментів тощо.

Все це обумовлює недостатню ефективність та надійність страхової діяльності в Україні, що є основним стримуючим фактором її впливу на економіку країни і не дозволяє в повній мірі реалізувати потенціал страхування як засобу соціально-економічного розвитку суспільства.

Тому в умовах незрілості ринкового середовища, коли неможливо вести мову про відведення превалюючої ролі саморегулюванню страхової діяльності, і, як наслідок, усуненню держави від безпосереднього регулювання страхової діяльності, держава за допомогою регулюючих методів та інструментів має підвищувати нову для України, але традиційну для країн з ринковою економікою роль страхової діяльності у забезпеченні розвитку економіки.

На основі розгляду змісту методів державного регулювання страхового ринку запропоновано наступну їх систематизацію. За ознакою «форма впливу» методи державного регулювання поділяються на прямі і непрямі, за «засобами впливу» – на адміністративні, правові, економічні, та соціально-психологічні. Комплекс прямих методів регулювання середовища функціонування страхового бізнесу включає нормативно-правове забезпечення страхової діяльності та застосування щодо цього дій органів центральної виконавчої влади (ліцензійна політика, регулювання норм платоспроможності страховика). До комплексу непрямих методів регулювання страхової діяльності можна віднести: методи інвестиційної, фінансової, грошово-кредитної та валютної політики.

Добір та поєднання конкретних методів державного регулювання страхової діяльності в умовах перехідної економіки, залежить, перш за все, від тих завдань, які вищує держава на тій чи іншій стадії регулювання. Дана систематизація в подальшому дасть можливість нам здійснити пошук напрямів удосконалення методів державного регулювання страхового ринку України та його ефективного розвитку.

Література.

1. Александрова М. М. Страхування: навчально-методичний посібник. – К. : ЦУЛ, 2002. – 208 с.

2. Гаманкова О. О. Методи державного регулювання ринку страхових послуг // Ринок цінних паперів України. – 2009. – № 9-10/2009. – С. 61–64.

3. Державне регулювання економіки: [Навч. посібник.] Чистов С. М., Никифоров Ф. Є., Т. Ф. Куценко та ін. – Вид. 2-ге, доопрац. і допов. – К. : КНЕУ, 2005. – 440 с.

4. Жабинець О. Й. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: дис. ... канд.економ.наук: 08.02.03 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. – Л., 2005 – 198 арк.

5. Малиновський В. Я. Державне управління: [Навч. посібник.] – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К. : Атіка, 2003. – 576 с.

6. Михасюк І. Р., Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Підручник.- Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО «В.М. Піча», 2006. – 220 с.

7. Приказюк Н. В. Державне регулювання страхового ринку України: тенденції та перспективи розвитку // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 101–108.

8. Самойловський А. Л. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: дис.... канд.економ.наук: 08.02.03 / Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України. – К., 2000р. – 182 с.

9. Філонюк О. Ф. Страховий ринок України як об'єкт державного регулювання // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 22/2009. – С. 73–77.

УДК 323.172:378.046.4

Людмила Юрчук

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Досліджується проблема розробки нормативних документів щодо регіональної системи освіти на прикладі прийнятих заходів для сталого розвитку освіти у Вінницькій області.

Ключові слова: освіта, сталий розвиток, громада, фахова експертиза.

Актуальність. Ще у 2002 р на всесвітньому саміті зі сталого розвитку було сформовано 4 принципи досягнення сталого розвитку людства: по-перше, визначення його як проблеми; по-друге, колективна відповідальність та конструктивне партнерство у процесі її розв'язання; по-третє, рішучість у спільних діях; по-четверте, визнання неподільності та єдності людської гідності. З цих принципів випливають 4 основи освіти: пізнавати, співіснувати, робити та жити. Очевидно, що освіта є навчальним базовим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку за рахунок забезпечення особистості можливістю втілити свої уявлення про суспільство та життя.

Суспільно-економічні зміни в державі обумовлюють необхідність створення адекватних соціально-педагогічних умов, серед яких найважливішою має бути процес утвердження в суспільстві пріоритетності сфери освіти. Переміни у суспільстві продукують зміни

© Юрчук Л.М., 2011.

концептуальних основ та варіативність розвитку системи освіти. Прагнення регіональної влади діяти відповідно до вимог часу заслуговує позитивної оцінки, але потребує фахового підходу до створення нормативних документів. Керівники різних рівнів не можуть і не мають можливості, бути інформовані з усіх актуальних питань життя громади. Але вони мають створити такі організаційні умови, при яких непрофесійні документи не могли б з'явитись. Тема сталого розвитку актуальна, до всього стала ще й модною. Документів, наукових публікацій багато, кожен регіон має свою програму сталого розвитку, а далі кожна галузь, свою програму, або хоча б – план сталого розвитку.

Існує достатня кількість публікацій щодо теми сталого розвитку як науковців, так і практиків, а саме: В. Андрющенко, К. Корсак, К. Левицький [1, 2], Степаненко С., Тімошенко Н [1], Романенко М. [6], Морозова В., Висоцька О. [1] Василенко В., Вікторов В., Кіндратець [8] та інші.

Освітня громада Вінниччини отримала до виконання документ, що має заявку на стратегічний розвиток регіональної освіти, а за змістом є рядовим, недосконалим продуктом.

Проаналізувати хід підготовки важливої регіональної освітньої програми, що є нормативним документом для виконавчих структур регіональної влади та обов'язковим для виконання освітніх установ у регіоні.

За рішенням Ради ЮНЕСКО з 2005 року оголошено проведення Десятиріччя освіти для сталого розвитку. Тоді ж Україна підписала документ ООН «Стратегія освіти для сталого розвитку», який передбачає впровадження стратегії сталого розвитку в освіту, залучення до цієї роботи працівників освіти та інших фахівців.

Світова спільнота визначила за допомогою ООН у якості порядку денного на XXI ст. Програму сталого розвитку, що має економічні, екологічні і соціальні складові із своїми вимірами. Вони характеризуються переходом від індустріальної до постіндустріальної, від регіональної до планетарної цивілізації, від капіталістичних суспільств до цивілізацій соціально-орієнтованого ринку, переходом від національних систем освіти до універсального освітнього простору. А ще у 2003 році Постановою Кабінету Міністрів України № 634 від 26 квітня була затверджена «Комплексна програма реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–2015 роки», складовими якої є системна перебудова вітчизняної освіти на засадах сталого розвитку. В 2007 році була підготовлена Національна доповідь «Освіта для сталого розвитку» [1]. Це для нас основні документи щодо сталого розвитку.

Для підтвердження наших висновків, використовуючи офіційні сайти регіональної влади, маючи доступ до робочих документів проаналізуємо стратегічно важливий спільний продукт Вінницької ОДА і Вінницького обласного управління освіти і науки., а саме – Розпорядження Вінницької ОДА від 28 березня 2011 року № 138 «Про першочергові заходи сталого розвитку освіти у 2011 році» [4]. На думку виконавців, документ підготовлений на виконання Указу Президента України від 30 вересня 2010 року № 926/2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» [3] і рішення розширеної колегії управління освіти і науки облдержадміністрації від 1 березня 2011 року № 1 «Про

підсумки роботи галузі у 2010 році та завдання на 2011 рік». Цим розпорядженням регіональним управлінням і районним відділам запропоновані першочергові заходи сталого розвитку освіти (СРО) у 2011 році [4].

Вивчивши запропоновані заходи, слід зазначити, що їх зміст і Указ Президента № 926 мають різні завдання і не можуть претендувати на стратегічний документ розвитку освіти з ряду причин, а посилання на Указ використані некоректно. До першочергових заходів сталого розвитку освіти Вінниччини віднесли наступні напрями: збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу; розвиток спортивно-масової роботи; створення якісних умов навчання; соціальний захист учасників навчально-виховного процесу. Голова Вінницької ОДА своїм розпорядженням № 138 від 28.03.2011 року доручив забезпечити виконання запропонованих заходів райдержадміністраціям, виконавчим комітетам міських рад міст обласного значення, структурним підрозділам облдержадміністрації причетним до виконання заходів, управлінню МВС України у Вінницькій області, управлінню ДАІ УМВС України у Вінницькій області, до управління, що не мають прямого відношення до сталого розвитку. За результатами проведеної роботи передбачено інформування управління освіти і науки ОДА, голови ОДА до 20 серпня цього року, а вже 20 грудня 2011 року, управління має узагальнити матеріали для подальшого інформування ОДА [4]. Заради об'єктивності, слід зазначити, що питання із переліку запропонованих заходів, дійсно важливі. Але до перспектив сталого розвитку освіти вони, як і служби, що мають їх виконувати, мають дуже віддалене відношення. Сутність концепції сталого розвитку полягає в необхідності збереження потенціалу (біологічного, ресурсного, екологічного тощо) планети Земля для наступних поколінь за рахунок зменшення антропогенного тиску на природне середовище. Тому такий зміст розпорядження, очевидно був підготовлений службовцями далекими від розуміння даної теми, і без будь-якого публічного розгляду, фахової експертизи тощо. Та і короткі терміни, що передбачались для виконання розпорядження, не можуть бути передбачені для теми сталого розвитку системи регіональної освіти. Такі документи не сприяють модернізації освіти, як і демократизації системи управління нею.

Ми не забули і ще пам'ятаємо, що система управління освітою у радянський період була орієнтована на пряме управління і регулювання системою освіти. Відносини в сфері управління освітою розглядалися переважно як об'єкт адміністративно-правового регулювання, і радянське адміністративне право регулювало суспільні відносини, що склалися в процесі управління і характеризувалися застосуванням імперативного методу – «методу владних приписів, методу владарювання». Сучасна система управління освітою характеризується глибинними зв'язками між перспективними тенденціями та елементами колишньої радянської системи: маючи визначену сучасну мету, ми маємо низьку цілеспрямованість і характер управління, що постійно запізнюється, жорсткість побудови управлінських структур, елементи практики командно-розпорядчого управління.

Для порівняння, Головне управління освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації теж запровадило комплексні програми «Освіта для сталого розвитку» та «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджувальної освіти для сталого розвитку» [5]. Але до того була проведена організаційна робота. Для реалізації програм була створена нормативно-правова

база з питань євроінтеграції, розроблені та затверджені заходи щодо впровадження міжнародних стандартів у регіональну систему освіти та її інтеграції до європейського освітнього простору тощо [6].

В один час, на одному рівні управління ми бачимо різний підхід до справи, в першому випадку службовці подали продукт непрофесійно підготовлений, нашвидку, із запізненням, і тому без обговорення та експертизи, а в другому випадку, навпаки, громада Дніпропетровщини має якісний перспективний план розвитку.

Ще з 2009 р. у навчальних закладах Дніпропетровської області запроваджено Комплексну програму «Освіта для сталого розвитку», створено мережу експериментальних шкіл за науково-дослідною темою: «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджаючої освіти для сталого розвитку на термін 2009–2015 рр.». І вже можуть бути корисними механізми управління регіональною освітою у Верхньодніпровській районній державній адміністрації для роботи над темою «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджаючої освіти для сталого розвитку на термін 2009–2015 роки, де передбачена підготовка освітніх кадрів для сталого розвитку [7].

У березня 2011 р. на базі Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Випереджаюча освіта для сталого розвитку як практично-зорієнтована модель реформування галузі в регіоні». Організаторами конференції стали Головне управління освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації, Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. На конференції відбулося обговорення та обмін досвідом щодо забезпечення впровадження випереджаючої освіти для сталого розвитку як практично-зорієнтованої моделі реформування галузі в регіоні [5, 6]. У конференції взяли участь науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів та післядипломної педагогічної освіти, професійно-технічних, та середніх загальноосвітніх навчальних закладів, представники управлінь і відділів освіти, науковці, громадськість. Випереджаюча освіта виступає ключовою моделлю реформування освітньої галузі на нинішньому етапі розвитку суспільства і покликана змінити способи поведінки та характер мислення людини у бік екологічно збалансованої та соціально відповідальної стратегії життя на засадах збереження цілісності природного оточення, економічної життєздатності та справедливості і демократичного суспільства для нинішніх та майбутніх поколінь [5]. А на цій конференції відбулося публічне обговорення і поширення передового педагогічного досвіду з питань випереджаючої освіти. Доповіді були присвячені головним аспектам реформування освітньої галузі в контексті засад випереджаючої освіти для сталого розвитку. Як результат, громадяни отримали якісний продукт, який був опублікований в ЗМІ, обговорений і прийнятий до виконання. Для того, щоб прийняти існуючі історичні виклики XXI століття, освіта повинна мати випереджальний характер, бути націленою на розв'язання важливих проблем сучасності.

Виходячи з цього, органам державної виконавчої влади спільно з науковцями і громадськими організаціями, навчальним закладам різного рівня потрібно забезпечити обґрунтування основних методів формування комплексу ціннісних настанов та життєвих принципів, що відповідають потребам сталого розвитку, у дітей, молоді, членів педагогічних колективів та сімей.

На основі теоретичних узагальнень винайти найбільш продуктивні шляхи практичної реалізації ідей випереджаючої освіти для стабільного соціального існування. Слід активізувати роботу у напрямі розробки моделей нового типу навчальних закладів випереджаючої освіти для сталого розвитку, створення програм, які складуть цілісну систему організації педагогічних технологій в інтересах розвитку.

Регіональна влада має сприяти проведенню науково-дослідної роботи у напрямі розробки методології та технологій випереджаючої освіти для сталого розвитку, впровадження отриманих наукових результатів в теорію і практику освітянських закладів.

Очевидно, що потрібно активізувати підготовку та перепідготовку управлінців, спеціалістів з освіти для сталого розвитку, зокрема, забезпечити необхідні умови для набуття педагогами нових кваліфікацій і фахових умінь, розуміння сталого розвитку. Освіта для сталого розвитку націлена на набуття знань і навичок, що сприяють формуванню екологічно свідомого суспільства, нових позицій, світогляду, цінностей, а також розвитку, який є соціально бажаним, економічно життєздатним і екологічно збалансованим. Концепція збалансованого розвитку передбачає переорієнтацію освіти в напрямі дбайливого ставлення до довкілля, відмови від застарілих моделей виробництва і споживання, гармонізації розвитку соціальних, економічних і екологічних процесів.

Спільними зусиллями слід сприяти духовному розвитку та формуванню оздоровчих компетенцій учнів як необхідної складової школи випереджаючої освіти. Існує нагальна потреба у переході до адаптивної структури управління ЗНЗ, використовувати в управлінській діяльності інформаційно-комунікаційні технології. Прийшов час для активного запровадження в навчально-виховний процес технології дистанційної форми навчання та забезпечення нормативно-правового та науково-методичного управління процесом впровадження моніторингу якості освіти на рівні кожного навчального закладу з метою реалізації принципів випереджаючої освіти для сталого розвитку.

Усі рівні влади мають сприяти забезпеченню механізмів маркетингового управління системою освіти з її переорієнтацією на споживачів освітніх послуг, створення управлінської основи для інституціонування громадського впливу на освітню політику і механізми її реалізації. Потрібна інша підтримка, слід розробляти моделі випереджувального інноваційного розвитку системи професійної освіти фахівців у ринкових умовах, допомога має бути більш сучасною, ніж ми маємо [8].

В управлінській системі ще слабо представлена громадська складова, не сформовані механізми управління розвитком освіти, інноваційними освітніми процесами. Управління багато в чому продовжує працювати навмання, не маючи повноцінного інформаційно-статистичного забезпечення, зокрема, в галузі економіки освіти.

Характеризуючи сучасну систему управління установи освіти, відзначимо, що в ній, як і раніше, виділяється два хоч і взаємодіючі, але нерівнозначні рівні – державне управління та безпосереднє управління (самим навчальним закладом).

Перший характеризується громіздкістю, бюрократизацією і порушенням норм керованості. На регіональному рівні ієрархія управління освітою не доведена до логічного завершення. Декларують одне, на практиці, як в радянські часи в XX столітті.

Однією з основних причин такого стану є те, що на державному рівні основна увага зосереджена на управ-

лінні системою освіти центрального рівня, а управління на регіональному рівні знаходиться в тіні, в тому числі, в законодавстві.

Система регіонального управління освітою має такі недоліки:

- відсутність стратегічних управлінських проектів і методів їх реалізації;
- прийняття окремих управлінських рішень не пов'язане єдиною логікою розвитку мікрорегіональних суспільно-економічного життя;
- нераціональне співвідношення централізації і децентралізації, управління та самоврядування, яке має два найважливіші аспекти.

По-перше, наявність владних функцій у місцевих органів самоврядування не супроводжується виробленням мікрорегіональної інтегративної соціокультурної політики, що дозволяє реально впливати на стан справ. По-друге, в системі освіти не формулюється замовлення на якість людського ресурсу під потреби регіональної економіки; нерозробленість механізмів взаємодії, інтеграції зусиль різних суб'єктів освіти.

Вирішити зазначені проблем можливо при чіткій комплексній взаємодії центру і регіонів у розробці загальних норм і правил керованості з урахуванням науково обгрунтованих рекомендацій у сфері управління, залучення до роботи менеджерів-професіоналів, а також якісної інформатизації управління освітою з використанням спеціалізованих програмних продуктів, призначених для вирішення управлінських завдань. Остання включає в себе формування проблемно-орієнтованих баз даних органів управління різних рівнів, збір даних з низових рівнів в електронному вигляді, автоматизацію обробки даних, формування звітних форм. Це дозволить об'єднати територіально розподілену систему, що включає в себе освітні установи, територіальні (муніципальні) та регіональні.

У той же час не слід забувати, що система освіти є сферою взаємодії інтересів держави і суспільства в особі їх інститутів і громадян, а тому управління розвитком освіти має будуватися на основі розподілу відповідальності між суб'єктами освітньої політики.

Органи державної влади та управління повинні не самостійно, а разом з громадськістю домагатися сучасної якості роботи освітніх закладів незалежно від форми власності, систематично аналізувати перспективні потреби ринків праці та проводити моніторинг навчальних закладів, поширювати інформацію про це через різні ЗМІ.

Варто зазначити, що розширення участі суспільства в управлінні освітніми організаціями є одним з найважливіших напрямів розвитку системи освіти, яку можна здійснювати шляхом створення системи піклувальних рад, фондів підтримки освіти, системи підтримки професійних співтовариств, асоціацій та інших громадських організацій і створення для них відповідних умов.

Типовим явищем є основні проблеми регіонального рівня, такі як: нерозвиненість єдиного ринку інтелектуальної праці; недостатня комплексність використання наукового потенціалу регіону; зростання регіональних вузів та кількості підрозділів провідних закладів з центру; низький рівень платоспроможності населення; великий відтік обдарованої молоді до столиці при значному зменшенні загальної кількості абітурієнтів.

Регіональна влада має усвідомити необхідність створення умов для здобуття якісної освіти на місцях як передумови розвитку регіону; моноспрямованість індустріального розвитку регіону зумовлює протиріччя до тенденцій з гуманізації та демократизації суспіль-

ства; недостатній рівень володіння іноземними мовами та міжнародного співробітництва; консерватизм змісту, форм та методів навчання; суб'єктивізм командно-адміністративного стилю управління.

Нові умови розвитку держави та її впливу на суспільство потребують адекватних підходів до системи державного контролю та її законодавчого забезпечення. Необхідність існування такої системи пояснюється тим, що з переходом до нових політичних і економічних принципів нашого суспільства не стало менше недоліків у сфері державного управління, а управлінські рішення, які органами виконавчої влади, не є такими вже й бездоганними. Україна будує ринкові відносини, і в цих умовах роль державного управління й контролю як його важливої функції значно зростає. Змінюється їх призначення, форми роботи, проте значення в цілому не зменшується. Створюючи сильну, дієздатну державу, не слід забувати про її основне призначення – надійно захищати інтереси та права людини. Для цього необхідно сформулювати відповідний механізм, який створював би умови реалізації, засоби захисту цих прав і сприяв подальшому їх здійсненню. Однією з гарантій такого служіння інтересам людини в сфері управління може бути контроль. Триває процес пошуку та становлення ефективної системи державного управління, побудови організаційної структури системи органів та їх діяльності, створюється і система контролю у сфері виконавчої влади.

➤ Слід визнати, що заходи ОДА [4] як першочергові заходи сталого розвитку освіти (СРО) у 2011 році, розроблені на недостатньому рівні, вони повинні «принизувати» всі її галузі. Серед невирішених питань слід назвати, в першу чергу, наступні: у жодному пункті не розкрито суть поняття «освіта для сталого розвитку»; не вказані цілі та принципи СРО, її місце у регіональній системі освіти; не затверджено регіональну стратегію сталого розвитку відповідно до вимог «Порядку денного на XXI століття»; не створено міжгалузеву координаційну раду, відповідальну за реалізацію ОСП на регіональному рівні не визначений координатор цієї програми; не визначено управління, відповідальне за розвиток СРО на Вінниччині. На жаль, розроблений план не відповідає (щодо провадження СРО) завданням «Стратегії освіти для сталого розвитку ЄЕК ООН». Документи, що мають стратегічне значення для територіальної громади, обов'язково мають проходити експертизу фахівців. Готувати, презентувати і запускати до виконання програми, плани слід після публічного обговорення, розуміння і можливого сприйняття.

Перспективи подальших досліджень. Враховуючи особливості експертизи, сутності концепції сталого розвитку, її складових, показників, основних засад модернізації освіти та її регіонального компоненту, визначити індикатори експертизи системи освіти регіону.

Література.

1. Національна доповідь «Освіта для сталого розвитку [Електронний ресурс]. Он-лайн версія видання Україна. Сталий розвиток 2007. – Режим доступу: who-is-who.com.ua/bookmarket/ust2007/7/2.html.
2. Левківський К. Освіта для сталого розвитку. [Електронний ресурс].- Левківський К, Режим доступу: www.lib.nau.edu.ua/press/statti/lev.pdf.
3. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні [Електронний ресурс]. Указ Президента України №926/2010 від 30.09.10 року. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/9141>.

4. Про першочергові заходи сталого розвитку освіти у 2011 році. [Електронний ресурс]. – Розпорядження № 38 Вінницької ОДА від 28 березня 2011 року.- Режим доступу:

5. Список кандидатів (колективів), які висунуті .. [Електронний ресурс].

«Освіта для сталого розвитку» та «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджувальної освіти для сталого розвитку на термін 2009-2015 р.».. – Режим доступу: zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.3100.0.

6. Висоцька О. Випереджаюча освіта для сталого розвитку . [Електронний ресурс]. – // Висоцька О. – Режим доступу: www.doipro.dp.ua/index.php/2010-07.

7. Верхньодніпровська районна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: osvita-verh.dp.ua/files/planrobotu_na_2011.doc.

8. Кіндратець О. Освіта і сталий розвиток [Електронний ресурс]. // Кіндратець О. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Gileya/2011_47/.../P23_doc.pdf.